

в суспільстві. В цілому, науковий аналіз діяльності поліції в контексті воєнного стану підкреслює важливість її ролі у забезпеченні безпеки громадян та захисті їхніх прав під час військових конфліктів. Шляхом ефективної організації, професіоналізму та співпраці поліція може успішно впоратися з викликами, пов'язаними з воєнним станом, та забезпечити стабільність та безпеку в країні.

Список використаних джерел:

1. Большаков С.В. Оперативно-розшукове забезпечення службово-бойової діяльності Національної поліції під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці: постановка проблеми. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 2. URL: <https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2019/07/2-18-ua/18.pdf>
2. Колесник С. П. Проблемні питання забезпечення правопорядку в зоні проведення операції Об'єднаних сил. Забезпечення правопорядку на території проведення операції Об'єднаних сил: матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (м. Маріуполь, 12 жовт. 2018 р.). Маріуполь, 2018. С. 85-94.
3. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
4. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/paran5#n5>
5. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
6. Турбал А. Є., Шпиталенко Г. А. Особливості роботи Національної поліції України в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 211–213

УДК 342.9:352.4

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.6.19>

НОЦІК А.І.

**ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН
ЗА УЧАСТЮ ДОБРОВІЛЬНОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

**CONTENT AND FEATURES OF ADMINISTRATIVE
AND LEGAL RELATIONS WITH THE PARTICIPATION
OF A VOLUNTARY UNITED TERRITORIAL COMMUNITY**

У статті визначено особливості адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади: 1) добровільний характер (ці адміністративно-правові відносини формуються на добровільній основі, що вказує на відсутність примусу у створенні та участі громади в них); 2) участь громади як суб'єкта адміністративного права, що має свої права та обов'язки, спрямовані на задоволення публічних та індивідуальних інтересів; 3) владно-управлінська функція (відносини мають прямий зв'язок із владно-управлінською діяльністю громади, спрямованою на виконання завдань та здійснення функцій управління на території громади); 4) субсидіарність (вирішення питань місцевого значення здійснюється на максимально наближеному до жителів рівні. Громада співпрацює з іншими суб'єктами місцевого самоврядування та органами державної влади); 4) наявність

© НОЦІК А.І. – аспірант (Науково-дослідний інститут публічного права)

публічно-правового інтересу (громада, як учасник адміністративно-правових відносин, представляє публічно-правовий інтерес та діє від імені держави, що підкреслює публічний характер цих відносин); 5) партиципаторна демократія (населення громади мають право на участь у прийнятті рішень, що стосуються їх життя. Громада використовує різні форми та методи для залучення жителів до процесів прийняття рішень); 6) двоетапний характер вирішення спорів (спори між сторонами адміністративних правовідносин можуть вирішуватися як у судовому, так і в адміністративному порядку, що свідчить про можливість вибору різних механізмів врегулювання конфліктів).

Сформовано види адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади: – відносини у процесі прийняття рішень; – відносини у процесі управління майном; – відносини у процесі надання адміністративних послуг; – відносини у процесі співпраці громади з іншими суб'єктами.

Визначено зміст адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади як окремих видів публічно-правових відносин, що виникають, змінюються та припиняються між добровільною об'єднаною територіальною громадою, яка виступає як суб'єкт публічного права, що володіє владними повноваженнями, та іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, у процесі реалізації громадою своїх повноважень для вирішення питань місцевого значення, надання адміністративних послуг та організації співпраці, що комплексно реалізується на засадах добровільності, субсидіарності, партиципаторної демократії, та врегульовується нормами адміністративного права.

Ключові слова: адміністративний центр, адміністративні процедури, адміністративно-правовий статус, адміністративно-правові відносини, бюджет, державна підтримка, добровільна об'єднана територіальна громада, місцева влада, повноваження, порядок.

The article defines the peculiarities of administrative-legal relations with the participation of a voluntary united territorial community: 1) voluntary nature (these administrative-legal relations are formed on a voluntary basis, which indicates the absence of coercion in the creation and participation of the community in them); 2) participation of the community as a subject of administrative law, which has its own rights and obligations, aimed at satisfying public and individual interests; 3) power-management function (relationships have a direct connection with power-management activities of the community aimed at performing tasks and performing management functions on the territory of the community); 4) subsidiarity (resolving issues of local importance is carried out at the level closest to the residents. The community cooperates with other subjects of local self-government and state authorities); 4) the presence of a public-legal interest (the community, as a participant in administrative-legal relations, represents a public-legal interest and acts on behalf of the state, which emphasizes the public nature of these relations); 5) participatory democracy (community residents have the right to participate in decision-making that affects their lives. The community uses various forms and methods to involve residents in decision-making processes); 6) the two-stage nature of dispute resolution (disputes between parties to administrative legal relations can be resolved both in court and administrative procedure, which indicates the possibility of choosing different conflict resolution mechanisms).

Formed types of administrative and legal relations with the participation of a voluntary united territorial community: – relations in the decision-making process; – relations in the process of property management; – relations in the process of providing administrative services; – relations in the process of community cooperation with other subjects.

The content of administrative-legal relations with the participation of a voluntary united territorial community is determined as a separate type of public-legal relations that arise, change and terminate between a voluntary united territorial community, which acts as a subject of public law, possessing powerful powers, and other subjects of administrative-legal relations, in the process of community implementation of its powers to resolve issues of local importance, provide administrative services and organize cooperation, which is

comprehensively implemented on the basis of voluntariness, subsidiarity, participatory democracy, and is regulated by the norms of administrative law.

Key words: *administrative center, administrative procedures, administrative-legal status, administrative-legal relations, budget, state support, voluntary united territorial community, local government, powers, order.*

Актуальність теми. Згідно Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням таких принципів: 1) конституційності та законності; 2) добровільності; 3) економічної ефективності; 4) державної підтримки; 5) повсюдності місцевого самоврядування; 6) прозорості та відкритості; 7) відповідальності [1]. Ці керівні принципи трансформуються в практичне функціонування через певні правовідносини, основу з яких складають адміністративно-правові.

Проблема теорії адміністративно-правових відносин, а саме відсутності уніфікованого поняття та існування різних адаптивних особливостей негативно впливає на практику функціонування добровільно об'єднаних територіальних громад.

Огляд останніх досліджень. Загальні та спеціальні адміністративно-правові засади організації та функціонування добровільної об'єднаної територіальної громади стали предметом дослідження таких вчених як: Б. Андрушків, К. Анісімов, А. Берлач, Я. Білоус, Є. Бородин, О. Голінська, І. Дзюба, В. Дрешпак, О. Євдокімов, Н. Кирич, Ю. Ковальчук, В. Кравченко, І. Крикавська, М. Латинін, В. Малоокій, А. Матвієнко, Н. Мішина, В. Небелюк, С. Поляруш та інших.

Однак, діючі проблеми оптимізації використання ресурсів та надання якісних послуг на місцевому рівні в Україні підкреслюють актуальність наукових досліджень у сфері діяльності об'єднаних територіальних громад.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі системного аналізу теорії адміністративного права та практичної діяльності суб'єктів права, розкрити зміст та особливості адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади.

Виклад основних положень. Як відомо, юридичні норми створюються і діють насамперед для регулювання відносин людей та їх спільностей, але вони регулюють не всі відносини, а лише їх частину. Правильне регулювання правових відносин неможливе без з'ясування того, що таке суспільні відносини. Суспільні відносини — це зв'язки між людьми, які встановлюються в процесі їх спільної життєдіяльності. Суспільні відносини надзвичайно різноманітні, їх можна класифікувати за різними ознаками і поділити на різні види, залежно від сфери діяльності: політичні; моральні; економічні; релігійні; правові. Суспільні відносини складне і багатогранне явище, яке може вміщувати різні елементи суспільних інтересів і потреб. Одні з них охоплюються правовим регулюванням, а інші — ні. Зокрема, в сімейному житті юридичної форми набувають, як правило, матеріальні взаємозв'язки, відносини ж людей до релігії, до самого себе знаходяться поза сферою правового регулювання. Звідси випливає, що не всі суспільні відносини і не в повному обсязі можуть набувати юридичної форми. Правовідносини відображають той аспект конкретних, життєвих відносин між людьми, які визначаються нормами права. Більше того, не всі суспільні відносини об'єктивно можуть бути юридичними. Відносини спроможні набути правового характеру лише в тому випадку, якщо мова йде про правила поведінки, які мають велике соціальне значення [5, с. 367].

О. Скакун сформувала, що правовідносини — це врегульовані нормами права і забезпечувані державою вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між суб'єктами правомочними (носіями суб'єктивних прав) і зобов'язаними (носіями обов'язків) [6, с. 204–205].

М. С. Кельман, О. Г. Мурашин визначили, що правові відносини — це специфічні суспільні відносини, що виникають на основі норм права, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [5, с. 367].

О. Литовченко визначив, що правовідносини, загалом, можна охарактеризувати як юридичну форму протікання найбільш важливих суспільних відносин; або ж юридичну форму протікання соціальної взаємодії в основних сферах суспільного життя. Саме у межах правовідносин особи реалізують основний обсяг своїх суб'єктивних прав та обов'язків, — це пояснюється тією обставиною, що для того, щоб особа могла належним чином реалізувати більшість своїх, передбачених правом, суб'єктивних можливостей, інші особи, які так чи інакше протистоять першій, повинні так само належним чином виконувати свої обов'язки, що можуть передбачати як вчинення активних дій на користь правомочної особи, так і навпаки — утримання від таких.

При цьому слід зауважити що залежно від ситуації та суб'єктивних прав, що їх реалізує особа, зобов'язаними по відношенню до неї може бути як чітко визначне, так і необмежене коло суб'єктів. Як наслідок, між особами виникають відповідні юридичні стосунки та взаємозв'язки, що допомагають їм з одного боку безперешкодно реалізовувати переваги свого правового становища та користуватися відповідними соціальними благами, а з іншого – правильно (тобто у необхідній мірі та визначеному порядку) виконувати покладені на них юридичні обов'язки. Тож головне значення правовідносин полягає у тому, що вони надають найбільш важливим, з точки зору держави, суспільним відносинам послідовного, стабільного, захищеного та, що дуже важливо, більш-менш передбачуваного й прогнозованого характеру, що у свою чергу дозволяє владі ефективніше управляти ключовими сферами суспільного життя [2, с. 73–78].

Характеризуючи види адміністративно-правових відносин, що виникають у судовій системі, О. Литовченко аналізує позиції деяких науковців. Зокрема, Г. Я. Наконечна, досліджуючи правовий статус судів як суб'єктів адміністративно-правових відносин, визначила останні як в відносини, які виникають у сфері реалізації державної влади з обов'язковою участю відповідного органу державного управління або іншого носія повноважень державно-владного характеру, діяльність якого спрямована на захист проголошених Конституцією України прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина [3, с. 15-16]. В. Б. Авер'янов зазначає, що адміністративно-правові відносини традиційно розглядаються як результат регулюючого впливу адміністративно-правової норми на суспільні відносини, внаслідок чого вони перетворюються на правові відносини. Ключовою тут є теза про те, що адміністративно-правової форми можуть набути різні види суспільних відносин, і насамперед державно-управлінські відносини, котрі становлять вагомую частку в змісті предмета адміністративно-правового регулювання. Адміністративно-правові відносини, на думку адміністративіста – це врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, в яких їх сторони (суб'єкти) взаємозв'язані й взаємодіють шляхом здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, встановлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [4, с.177 – 178]. Аналіз цих та інших наукових поглядів на сутність досліджуваної проблеми свідчить про те, що в основному правники правник характеризують поняття адміністративно-правових відносин більш-менш однаково. Різниця полягає хіба що у тому, що одні дослідники чітко вказують на те, що дані відносини складаються у сфері діяльності виконавчої влади, а інші – що це відносини, які притаманні сфері державного управління. В цілому обидва підходи є вірними, однак перший вужчий за другий, адже державно-управлінська діяльність властиве не лише виконавчій гілці влади. Разом із тим слід відмітити, що й тлумачення самого державного управління також можуть мати як вузький (виконавчо-розпорядча діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування), так і більш просторий характер (окрім зазначеної діяльності органів виконавчої гілки влади та органів місцевого самоврядування, до державного управління також відносять й внутрішньоорганізаційну управлінську діяльність в інших органах влади та апараті держави в цілому) [2, с. 73–78].

Адміністративно-правові відносини Ю. Фролов визначив як врегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, що виникають у сфері, безпосередньо пов'язаній із владно-управлінською діяльністю, однією зі сторін яких є суб'єкт, наділений державно-владними повноваженнями, з метою задоволення публічних або індивідуальних інтересів суб'єктів таких правовідносин [7, с. 233–236].

Отже, можна визначити, що адміністративно-правові відносини за участю добровільної об'єднаної територіальної громади – це специфічний вид суспільних відносин, що врегульовується нормами адміністративного права, та виникає у процесі реалізації добровільно об'єднаною територіальною громадою своїх повноважень для вирішення питань місцевого значення.

Відносно ознак, до загальними ознаками правовідносин: 1) є специфічним видом суспільних відносин складаються між людьми чи колективами як суб'єктами права з приводу соціального блага або забезпечення яких небудь інтересів, перебувають у формі соціальних зв'язків економічних, організаційних, політичних, сімейних тощо; 2) є ідеологічними відносинами результатом свідомої діяльності (поведінки) людей. Правовідносини не виникають поза свідомістю людей: норми права не можуть вплинути на людину, її поведінку, поки вони не будуть усвідомлені людьми, не стануть їх правосвідомістю; 3) є вольовими відносинами у них втілюється воля або всіх їх учасників (договір купівлі продажу), або лише одного з учасників (проведення обшуку, оголошення виборів, нагороди, конкурсу); 4) виникають (змінюються, припиняються) на основі норм права у разі настання передбачених нормою юридичних фактів; 5) є юридичною формою конкретного (індивідуалізованого) зв'язку суб'єктів завжди конкретним є юридичний

факт, що породжує правовідносини; конкретним є суб'єкти; їх права і обов'язки; визначеним є об'єкт правовідносин; б) мають зазвичай двосторонній характер, залежність прав і обов'язків сторін є взаємною одна сторона (наприклад, кредитор) має суворо визначене суб'єктивне право (право на одержання боргу) (правомочна сторона), на іншу сторону (боржник) покладені відповідні юридичні обов'язки (повернути борг) (зобов'язана сторона). У деяких правовідносинах кожна сторона має і права, і обов'язки (фізичні особи), повноваження і відповідальність (посадові особи). Ступінь конкретизації сторін може бути різною: а) точно визначена зобов'язана сторона; б) точно визначена лише правомочна сторона, а коло зобов'язаних осіб не виявлено; в) точно встановлені обидві сторони; 7) охороняються державою, забезпечуються заходами державного впливу аж до примусу. У більшості випадків суб'єктивні права і юридичні обов'язки здійснюються без застосування примусових заходів. У разі потреби зацікавлена сторона може звернутися до компетентного державного органу, що виносить рішення (акт застосування права) з чітким визначенням прав і обов'язків сторін. Можливість державного примусу створює режим соціальної захищеності, безпеки, законності [6, с. 204–205].

До визначальних особливостей адміністративно-правових відносин у сучасних умовах вчені відносять такі основні характеристики: – адміністративно-правові відносини виникають у сфері, безпосередньо пов'язаній із владно-управлінською діяльністю, спрямовані на виконання завдань та здійснення функцій управління органами виконавчої влади, іншими органами державного управління, виконавчими органами місцевого самоврядування та окремими організаціями, які наділені функціями державного управління, з метою задоволення публічних або індивідуальних інтересів суб'єктів таких правовідносин; – обов'язковою стороною адміністративно-правових відносин є офіційний суб'єкт з державно-владними повноваженнями – орган державної влади та управління або інший носій повноважень державно-владного характеру, який представляє публічно-правовий інтерес, діє від імені держави і реалізує свою управлінську компетенцію; – адміністративно-правові відносини характеризуються юридичною нерівністю сторін, але, окрім відносин «влади–підпорядкування», у регулятивних відносинах у певному обсязі можуть бути присутні й елементи «рівноправно-партнерських» відносин; – адміністративно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якої зі сторін (без обов'язкової згоди або бажання іншої сторони); – порушення учасником адміністративних правовідносин адміністративно-правових норм зумовлює його відповідальність перед державою в особі відповідного органу; – спори між сторонами адміністративних правовідносин можуть вирішуватися, як у судовому, так і в позасудовому (адміністративному) порядку [7, с. 233–236].

Загалом, можна виділити наступні особливості адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади:

1) добровільний характер (ці адміністративно-правові відносини формуються на добровільній основі, що вказує на відсутність примусу у створенні та участі громади в них);

2) участь громади як суб'єкта адміністративного права, що має свої права та обов'язки, спрямовані на задоволення публічних та індивідуальних інтересів;

3) владно-управлінська функція (відносини мають прямий зв'язок із владно-управлінською діяльністю громади, спрямованою на виконання завдань та здійснення функцій управління на території громади);

4) субсидіарність (вирішення питань місцевого значення здійснюється на максимально наближеному до жителів рівні. Громада співпрацює з іншими суб'єктами місцевого самоврядування та органами державної влади);

4) наявність публічно-правового інтересу (громада, як учасник адміністративно-правових відносин, представляє публічно-правовий інтерес та діє від імені держави, що підкреслює публічний характер цих відносин);

5) партиципаторна демократія (населення громади мають право на участь у прийнятті рішень, що стосуються їх життя. Громада використовує різні форми та методи для залучення жителів до процесів прийняття рішень);

6) двоетапний характер вирішення спорів (спори між сторонами адміністративних правовідносин можуть вирішуватися як у судовому, так і в адміністративному порядку, що свідчить про можливість вибору різних механізмів врегулювання конфліктів).

Існують наступні види адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади:

– відносини у процесі прийняття рішень;

– відносини у процесі управління майном;

- відносини у процесі надання адміністративних послуг;
- відносини у процесі співпраці громади з іншими суб'єктами.

Отже, зміст адміністративно-правових відносин за участю добровільної об'єднаної територіальної громади – це окремий вид публічно-правових відносин, що виникають, змінюються та припиняються між добровільною об'єднаною територіальною громадою, яка виступає як суб'єкт публічного права, що володіє владними повноваженнями, та іншими суб'єктами адміністративно-правових відносин, у процесі реалізації громадою своїх повноважень для вирішення питань місцевого значення, надання адміністративних послуг та організації співпраці, що комплексно реалізується на засадах добровільності, субсидіарності, партиципаторної демократії, та врегульовується нормами адміністративного права.

Список використаних джерел:

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 91.
2. Литовченко О. В. Поняття та види адміністративно-правових відносин, які виникають у судовій системі. Право.ua. 2015. № 3. С. 73–78.
3. Наконечна Г. Я. Суди як суб'єкти адміністративно-правових відносин: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. МВС України, ХНУВС. Харків, 2013. 220 с.
4. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Кондор, 2005. 609 с.
6. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. Київ: Алерта, 2016. 528 с.
7. Фролов Ю. Особливості адміністративно-правових відносин у сучасних умовах. Порівняльно-аналітичне право. № 1. 2018. С. 233–236.

УДК 342.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.6.20>

ОЛІЙНИК Р.В.

ПРАВА ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

THE RIGHTS OF PRISONERS OF WAR AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROTECTION: CURRENT ISSUES

В статті доведено, що правова охорона військовополонених спрямована на зниження надмірної і необгрунтованої жорстокості і насильства та надлишкових людських втрат, яких за одностайним переконанням світової спільноти слід уникнути під час будь-яких військових конфліктів. Разом із тим, права військовополонених, як окремий об'єкт правоохорони, мають одразу декілька особливостей, що ускладнюють вирішення практичних завдань в цьому напрямі. Наголошено, що дотримання прав військовополонених вимагає від демократичних держав розбудови власної адміністративно-правової бази, яка повинна врегулювати та забезпечити практичні заходи з охорони прав військовополонених. Відповідні дії робляться відкрито для міжнародної спільноти та прозоро для демократичних держав-партнерів. Якщо ж є підстави підозрювати військовополоненого в скоєнні злочину (воєнного або кримінального), то його провинна має бути доведена в судовому розгляді із призначенням відповідного покарання.

© ОЛІЙНИК Р.В. – здобувач (Науково-дослідний інститут публічного права)